

۵.۲.۵. برنامه راهبردی یونسکو (۲۰۰۸-۲۰۱۳)

برنامه راهبردی یونسکو برای دوره شش ساله ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۳ به مناسبت شصتمین سال تأسیس این نهاد بین‌المللی ارائه گردید. این برنامه در قالب پنج هدف اصلی و ۱۴ هدف راهبردی تنظیم گردیده و ترجمه فارسی آن روی وبگاه کمیسیون ملی یونسکو در تهران دسترس پذیر می‌باشد.^۱ در این برنامه اصلی‌ترین هدف یونسکو «ایجاد دفاع از صلح در اذهان انسان‌ها» بیان شده و ارزش‌هایی مشترک مانند «عدالت، هبستگی، بردباری، تشریک، تساوی، احترام به حقوق بشر، حقوق زنان و تنوع فرهنگی، کثرت‌گرایی و اصول دموکراتیک» هدایت‌گر و شکل‌دهنده اقدام‌های این سازمان قلمداد شده‌اند. در این راستا، رسالت یونسکو به صورت زیر تدوین شده است:

«یونسکو به عنوان نهاد تخصصی نظام ملل متحد، در ایجاد صلح، کاهش فقر، توسعه پایدار و گفتگوی بین‌فرهنگی از طریق آموزش، علوم، فرهنگ، ارتباطات و اطلاعات مشارکت می‌کند» (یونسکو، ۱۳۸۷).

جامعه بین‌المللی برخی مسئولیت‌ها را در زمینه رهبری جهانی به یونسکو واگذار کرده است. این مسئولیت‌ها در سه محور اصلی زیر مشخص شده‌اند:

«الف. یونسکو به عنوان نهاد هدایت‌کننده ملل متحد، مسئولیت اجرای برخی از برنامه‌های دهه‌های ملل متحد را بر عهده داد که توسط مجمع عمومی ملل متحد تعیین می‌شود: دهه سوادآموزی ملل متحد (۲۰۰۳-۲۰۱۲)، دهه ملل متحد برای آموزش در خدمت توسعه پایدار (۲۰۰۵-۲۰۱۴)، دهه بین‌المللی ترویج فرهنگ صلح و عدم خشونت برای کودکان جهان (۲۰۰۱-۲۰۱۰)، [دهه بین‌المللی برای اقدام «آب برای زندگی» (۲۰۰۵-۲۰۱۵)، دهه ملل متحد برای تنوع زیستی (۲۰۱۱-۲۰۲۰)، دهه ملل متحد برای بیابان‌ها و مقابله با بیابانی شدن (۲۰۱۰-۲۰۲۰)، دهه بین‌المللی نزدیکی فرهنگ‌ها (۲۰۱۳-۲۰۲۲)].

¹ <http://irunesco.org/images/rahbord2008-2013.pdf>

ب. یونسکو نقش رهبری را در ارتباط با برنامه‌های آموزش برای همه (EFA) و طرح عمل جهانی آن (GAP)، برای ارزیابی جهانی منابع آب، سازوکارهای هماهنگی بین بخشی ملل متحد در زمینه آب و اقیانوسها، برنامه جهانی گفتگوی تمدن‌ها، و پیگیری اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی (WSIS) دارد. همچنین، یونسکو نقشی کلیدی در یاری رساندن به کشورها برای ایجاد جوامع دانش‌مدار از طریق ارائه برنامه‌ای برای دسترسی، استفاده و انتشار دانش از جمله دانش علمی ایفا می‌کند.

ج. یونسکو مسئولیت، مدیریت و پاسداری از اموال عمومی جهانی را از قبیل میراث جهانی، میراث فرهنگی معنوی، ذخیره گاه‌های زیست‌کره، یا حافظه جهانی را که از طریق کشورهای عضو تعیین شده است، به عهده دارد» (همان).

ناگفته پیداست در جهان کنونی، جامه عمل پوشانیدن به رسالت و مسئولیت‌های این سازمان چنان که در بیانیه رسالت آن آمده، وابسته به دستیابی و بهره‌گیری از اطلاعات است. به همین دلیل است که ایفای نقش «مرکز مبادله اطلاعات» به عنوان یکی از پنج وظیفه اصلی بر دوش یونسکو است:

«وظایف یونسکو»

۱. آزمایشگاه عقاید، شامل پیش‌بینی
۲. هنجارسازی
۳. مرکز مبادله اطلاعات
۴. ظرفیت‌سازی در کشورهای عضو در زمینه فعالیت خود
۵. تسهیل‌کننده همکاری‌های بین‌المللی» (همان).

در اجرای این وظیفه‌ها در طول دوره این برنامه راهبردی، یونسکو اولویت ویژه‌ای برای آفریقا و برابری زنان و مردان و نیز اقدام‌هایی هدفمند و ویژه برای کشورهای کمتر توسعه‌یافته در نظر گرفت. از میان سیاهه ۴۸ موردی چهار کشور کمتر توسعه یافته افغانستان، یمن، بنگلادش و سودان در دامنه خدمت‌رسانی مرکز منطقه‌ای و سه کشور بوتان، نپال، اریتره، سودان جنوبی، جیبوتی، اوگاندا، در همسایگی نزدیک با این منطقه قرار دارند (List of Least Developed Countries, 2014). از این رو، توجه به هدف‌های اصلی و راهبردی یونسکو به ویژه در پیوند با منطقه، در تحلیل وضعیت بیرونی و برون‌مرزی برای تدوین برنامه راهبردی مرکز منطقه‌ای دارای اهمیت است، چرا که مرکز منطقه‌ای باید به گونه‌ای مؤثر به فضای پیرامونی خود که یونسکو نیز جزئی از آن است پاسخ دهد و با آن در تعامل باشد.

از میان هدف‌های اصلی و راهبردی یونسکو در برنامه ۲۰۰۸-۲۰۱۳ موردهای زیر با زمینه فعالیت مرکز منطقه‌ای نزدیکی دارد:

هدف اصلی ۲. به کارگیری دانش و سیاست علمی در خدمت توسعه پایدار

«۴۵. علوم و فناوری برای دستیابی به صلح، کاهش فقر و توسعه پایدار ضروری است. یونسکو از طریق

برنامه‌های علوم خود، به عنوان یک تسهیل‌کننده عمل خواهد کرد تا کشورهای عضو را قادر سازد ضمن اینکه

گفتگو میان فرهنگ و نظام‌های مختلف دانش را ترویج می‌کند، ابعاد چندگانه وابسته به صلح و فقر را مد نظر قرار

دهند. یونسکو به کشورهای عضو برای ایجاد فرصت‌های مساوی، دسترسی به دانش علمی و فناوری و خدمات پایه

از طریق فناوری‌های مناسب، هدایت به سوی معیشتی بهتر، به ویژه در ارتباط با بخش‌های محروم کمک می‌کند. بر

مبنای اهداف مورد توافق توسعه در سطح بین‌المللی از جمله اهداف توسعه هزاره، به طور مشخص نیازهای ...

کشورهای کمتر توسعه یافته ... را مد نظر دارد» (یونسکو، ۱۳۸۷).

هدف راهبردی ۴: ترویج سیاست‌ها و ظرفیت‌سازی در علوم، فناوری و نوآوری با تأکید ویژه بر علوم پایه و

انرژی

«۵۴. یونسکو باید به دول عضو به ویژه کشورهای ... کمتر توسعه یافته ... برای توسعه سیاست‌های ملی در زمینه

علوم، فناوری و نوآوری و همین طور برای ایجاد ظرفیت‌های انسانی و نهادی در علوم یاری رساند. این مهم از طرق

زیر تحقق خواهد یافت:

- تقویت نهادهای آموزشی و پژوهشی؛
- ارائه توصیه‌هایی برای سیاست‌گذاری؛
- معیارگذاری و نظارت بر روندهای مربوط به نظام‌های علوم، فناوری و نوآوری با همکاری مؤسسه
آمار یونسکو؛

- ترویج همکاری‌های منطقه‌ای و زیرمنطقه‌ای در آموزش و پژوهش؛

۵۵. گفتگو و همکاری از طریق شبکه‌های فرارشته‌ای و مراکز عالی [مراکز تعالی]^۲ به ویژه در کشورهای در حال

توسعه ... از ویژگی‌های مهم این تلاش‌هاست. [با] شبکه‌ای گردانیدن جهانی، منطقه‌ای و زیرمنطقه‌ای سازوکارهای

همکاری و استفاده مشترک از دانش، سیاست‌گذاری علمی و علوم پایه و مهندسی حمایت و ارتقاء داده خواهد شد»

(همان).

هدف اصلی ۵. ایجاد جوامع دانش‌مدار فراگیر به کمک اطلاعات و ارتباطات

«۹۹. استفاده مؤثر و راهبردی از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و رسانه‌های متناسب در امر آموزش برای

دستیابی به شش هدف داکار در مورد برنامه آموزش برای همه و دومین هدف هزاره ضروری است. رسانه‌ها و

² Centers of Excellence

فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی ابزار اصلی برای تأمین دسترسی گسترده‌تر به دانش فنی و علمی شامل مردمی

گردانیدن نوآوری‌های علمی و انتشار گسترده‌تر آن به ویژه در جهان در حال توسعه هستند...

۱۰۲. ایجاد جوامع دانش‌مدار مستلزم مشارکت طیف وسیعی از عامل اجتماعی از حوزه‌های دولتی، غیردولتی در

سطوح بین‌المللی، منطقه‌ای، ملی و محلی است. یونسکو همچنان به استفاده از دو برنامه بین‌الدولی خود - برنامه

بین‌المللی توسعه ارتباطات و برنامه اطلاعات برای همه - که دو محدوده وابسته را برای ایجاد جوامع دانش‌مدار

تشکیل می‌دهند، ادامه خواهد داد. همکاری با ... سازمان‌های تخصصی و نهادهای مهم فعال در حوزه‌های اطلاعات

و ارتباط عنصری کلیدی در راهبرد سازمان خواهد بود...» (یونسکو، ۱۳۸۷).

هدف راهبردی ۱۲: ارتقای دسترسی جهانی به دانش و اطلاعات

«۱۰۳. فراهم آوردن امکان دسترسی عادلانه، متناسب و مقرون به صرفه به اطلاعات و ارتباطات یک ضرورت

بنیادی در ایجاد جوامع دانش‌مدار است. دسترسی جهانی [به]، تولید و نشر دانش به فضایی وابسته است که

فرایندهای اطلاعاتی و ارتباطی فراگیر را تسهیل کند و مشارکتی همه‌جانبه، در تمامی سطوح جهانی، منطقه‌ای و ملی

... را شامل شود.

۱۰۵. یونسکو همچنین از تلاش‌های نهادهای که در کشورهای مختلف برای تقویت ظرفیت‌های حرفه‌ای

اطلاعات و ارتباطات برای تولید، نشر و حفظ دانش و اطلاعات با توجه به معیارهای اخلاقی و حرفه‌ای انجام شده

است، حمایت خواهد کرد. استفاده از فناوری‌های چندمنظوره نیز با هدف بهبود و ارتقای پردازش، تولید، ارائه و

نشر محتوا ترویج خواهد شد. یونسکو همچنین باید ظرفیت‌های کاربران را برای دسترسی، تحلیل و تعیین ارتباط و

کیفیت اطلاعات مورد نیازشان گسترش دهد...

۱۰۷. تنوع منابع اطلاعاتی در همه زبان‌ها که به ترویج چندزبانگی در فضای رایانه‌ای کمک می‌کند، پیامدی از

دسترسی جهانی است. یونسکو با ایجاد فرصت‌هایی برای رسانه‌ها و شبکه‌های اطلاعاتی، اشکال متفاوت بیان‌های فرهنگی و محتوای آموزشی را حفظ و انتشار آنها را تضمین می‌کند.

۱۰۸. در این چارچوب، سازمان قویاً از تولید وسایل باز آموزشی و نرم‌افزارهای رایگان با منبع معلوم و آزاد برای

گسترش و نشر دانش در تشکیلات مختلف آموزشی حمایت می‌کند» (همان).

هدف راهبردی ۱۳: تقویت ساختارهای اطلاعاتی و رسانه‌های مستقل، آزاد و کثرت‌گرا

«۱۱۲. سازمان در مناطق جنگی و پساجنگی و در شرایط پس از بلایای طبیعی، به منظور جلوگیری از درگیری و

ایجاد صلح از به وجود آمدن و توسعه رسانه‌های آزاد و نظام‌های اطلاع‌رسانی حمایت خواهد کرد. از دیگر

اقدامات سازمان برای کاهش یا رفع آثار به جا مانده از جنگ و حادثه، ایجاد رسانه‌ها و نظام‌های اطلاع‌رسانی خاص

است. تلاش‌هایی باید برای تلفیق این دو جنبه در فعالیت‌های مشترک بین‌بخشی نظام ملل متحد انجام شود.

۱۱۴. یونسکو تأکید خود را بر ایجاد ساختارهای اطلاعاتی از جمله ترویج خدمات کتابخانه‌ای و اطلاع‌رسانی با

تکیه بر ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی و توجه به نقش خدمات، مدیریت اسناد و آرشیوها گسترش خواهد داد. چنین

سازوکارهایی به ... افزایش دسترسی شهروندان به اطلاعات رسمی کمک خواهد کرد» (یونسکو، ۱۳۸۷).

هدف راهبردی ۱۴: حمایت از کشورها در شرایط پس از جنگ و بلایای طبیعی در زمینه‌های فعالیت یونسکو

«۱۱۸. یونسکو به طور خاص پیگیر فعالیت‌های زیر خواهد بود:

... د. یونسکو به کمک علم، ابزارهای علمی و نظام‌های اطلاع‌رسانی نقش مؤثری در روند استفاده عادلانه از

منابع طبیعی، به ویژه منابع آب، و نیز در حفظ تنوع زیستی خواهد داشت...» (همان).

آنچه در این برنامه راهبردی یونسکو آمده همراستا با دیگر اسناد و فعالیت‌های این سازمان، می‌تواند در تعریف نقش‌ها و مأموریتی که مرکز منطقه‌ای دارد - چه در قالب همکاری با این سازمان و چه به صورت مستقل در زمینه خدمت‌رسانی اطلاعاتی به کشورهای منطقه به ویژه کشورهای کمتر توسعه یافته که در اولویت یونسکو هستند- مورد توجه قرار گیرد.